

שיעורי ליל שבת

שיעור מוריניו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 238 – תשפ"ה

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

סעודת שבת או מנחה מה עדיף?

קטן שהגדיל במוצש"ק

האם חייב בהבדלה

יש לדון בקטן שנעשה בר מצוה במוצאי שבת האם הוא מחויב בהבדלה ככל גדול, או שנימא דכל מהות ההבדלה היא הבדלה בין קודש לחול והוא הרי לא היה מחויב בשבת מדאורייתא ול"ש אצלו ההבדלה בין הקודש לחול.

והנה זה פשוט שגר שנתגייר במוצאי שבת ודאי שאין שייך בו הבדלה שהרי לא היתה שייכת בו שבת כלל וכל הנידון הוא דוקא לגבי קטן שהיה שייך בשבת מדין חינוך.

ובאדם שאינו שומר תורה ומצוות נחלקו מרנן הגרש"ז אויערבך והגר"מ פינשטיין זצ"ל, דידוע שהגרש"ז אויערבך זצ"ל כשהיה עולה למונית במוצש"ק היה מקפיד לומר לבעל המונית 'שבוע טוב' ע"מ שהלה יענה לו בחזרה וע"י כך יצא יד"ח הבדלה ולא יגרם שהגרש"ז יכשילו בנסיעה ללא הבדלה.

ומאיך הגר"מ פינשטיין זצ"ל טען שאי"צ לכל זה דבאדם שאינו שומר תורה ומצוות לא שייך הבדלה, דכל מהות ההבדלה היא הבדלה בין קודש לחול וזה כיון שלא הכניס את השבת אין שייך בו הבדלה להוציא את השבת.

ובאילת השחר עה"ת (עקב, יא) תמה רבינו על דברי הגר"מ פינשטיין דאטו אחד שיחזור בתשובה בשבת אין לו דין הבדלה, ואף על מנהגו של הגרש"ז אויערבך העיר מרן שם דלכאורה לא הרויח מאומה ד'שבוע טוב' אינו נחשב להבדלה דענין הבדלה זה להזכיר ההבדלה בין קודש לחול. ↓

בשבתות החורף הקצרות מצוי שלפעמים אדם הולך לנוח מיד לאחר הסעודה ע"מ לקום לתפילת מנחה, אך למעשה כשהוא מתעורר הוא מגלה שהוא נמצא זמן קצר ממש לפני השקיעה ואין באפשרותו גם להתפלל מנחה וגם לאכול סעודת שלישית, ויש לדעת מה עליו להעדיף.

וסיפר לי אברך שקרה לו מעשה חמור יותר שנרדם מיד לאחר מוסף והתעורר לפני השקיעה כך שעליו לאכול ג"כ סעודה שניה, ובפשטות אין חילוק בין המקרים והשאלה היא אותה שאלה.

והנה המג"א (בס' רפ"ו ס"ק ג') בענין אדם ששכח מוסף ומנחה כתב וז"ל "ונראה לי דאם הוא סמוך לערב ואין שהות להתפלל שתיהן יתפלל מוסף דמנחה יש לה תשלומין בערבית", ומבואר שאע"פ שהמנחה היא תדירה יותר מהמוסף עליו להתפלל מוסף כיון שאת המנחה יוכל להשלים לאחמ"כ.

ותמה עליו הדגול מרבבה כיצד נעלם למג"א ירושלמי מפורש שכתב באותו מקרה שעליו להתפלל מנחה שהיא תדירה ולא מוסף.

ובהגהות הרעק"א שם כתב לתרץ דברי המג"א שהירושלמי קאי באופן שאין לו אפשרות להשלים המנחה לאחמ"כ, כגון שמת לו מת בשבת שבמוצש"ק חלים עליו דיני אנינות ולא יוכל להתפלל ערבית.

ובאופן שני כתב הרעק"א שבירושלמי מדובר שהיה באפשרותו להתפלל מנחה עד עכשיו והזיד ולא התפלל, ואם נפסוק שיתפלל מוסף ממילא הוי לגבי מנחה כמזיד כיון שעל ידי פשיעותו בא לו שאינו יכול להתפלל מנחה ובמזיד הרי אין לו דין תשלומין, ולכך עליו להתפלל מנחה.

ויש להעיר על ביאור זה שהוא גלגל החוזר דהרי זה ברור שאדם שדחה את תפילת המנחה לסוף היום ולבסוף נאנס ולא התפלל יש לו דין תשלומין אף שהיה לו אפשרות להתפלל במשך היום כולו, וכן זה פשיטא שאם ידע שבסוף היום יגרם לו אונס ובכ"ז דחה תפילתו לסוף היום נחשב למזיד, וכאן הדברים מורכבים שהרי אם יצטרך להתפלל מוסף יתברר שהזיד במה שלא התפלל מנחה שהרי אף בסוף היום לא היה לו אפשרות להתפלל מנחה, ואם נחשב כלפי מנחה למזיד א"כ עליו להתפלל מנחה שהיא תדירה, ואם יתפלל מנחה א"כ לא פשע עליה ויש לה תשלומין ועליו לתפלל מוסף וכו', וכבר דן בזה הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל.

והמ"ב (רפ"ו ס"ק י"ג) הביא את דברי המג"א ושאלת הדג"מ וכתב דהרעק"א מיישבו בדוחק, ומשמע שלא הכריע בזה.

האם דברי המג"א שיכים אף לגבי סעודות השבת

ונראה לכאורה שאף הנידון שלנו תלוי במחלוקת המג"א והדג"מ, דלמג"א סעודת שבת עדיפא על מנחה כיון של"ש בה תשלומין, ולדגול מרבבה מנחה עדיפא אף שיש לה תשלומין כיון שתדיר עדיף.

ובספר אבני ישפה מביא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל דמנחה עדיף על סעודה שלישית אף למג"א, משום דסעודה שלישית היא סעודה קלה שהרי י"א שיכול לעשותה אפי' בפירות כמבואר בשו"ע (רצ"א ס"ק ה').

ונמצא לדבריו שיהא חילוק בין שני השאלות דבסעודה שלישית לכו"ע תפילת מנחה קודמת, ואילו בסעודה שניה יהיה תלוי במחלוקת המג"א והדג"מ.

ונראה שאין לדמות בין ענין המג"א לנידונינו, דסעודות שבת הן מדברי קבלה ואסמכוהו אקרא, כמובא במ"ב (רצ"א ס"ק א') וז"ל "חייב אדם לאכול שלוש סעודות בשבת, ואסמכוהו אקרא דכתיב "ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאהו בשדה", ותלתא 'היום' כתוב בקרא זה", וא"כ כאן אף הדגול מרבבה יודה שעדיף סעודת שבת שהיא מדברי קבלה על פני מנחה שהיא מדרבנן.

ויש לציין שנידון זה משתנה בין המ"ב לחזו"א שנחלקו האם אפשר לסמוך בדיעבד על שיטת ר"י שעד שלוש רבעי מיל (שהוא שלוש עשרה וחצי דק) לאחר השקיעה נחשב עדיין ליום, דלמ"ב (עי' מ"ב רל"ג סק"ד ובשעה"צ שם סק"ט) שאפשר כל הנידון הוא בכה"ג שעומד לפני גמר הזמן שלאחר השקיעה (וכן הקל הרב מבריסק) אך לחזו"א (עי' דינים והנהגות החזו"א) שסובר שלאחר השקיעה הוא כלילה גמור כל הנידון הוא בכה"ג שעומד זמן קצר סמוך לשקיעה. (נכתב ע"י אחד השומעים)

ובעצם הנידון העלה מו"ר זצ"ל דאפשר שאף קטן שהגדיל במוצש"ק מחויב בהבדלה מדאורייתא, דחייב הבדלה אינו רק משום שהיה מצווה בשביתת שבת זו אלא הוא על המציאות בעולם של ההבדלה בין קודש לחול, ומוסיף שם רבינו דיש סוברים שקטן שהגדיל במוצש"ק פטור מהבדלה לגמרי דהבדלה תלויה בשביתה וכנ"ל.

ומרבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל שמעתי שמחויב הקטן בהבדלה מדין חינוך כחייב שהיה מחויב בקטנותו, דכיון שמדאורייתא לא מתחייב בהבדלה זו לא פוקע ממנו דין החינוך של הבדלה שהיה מחויב בו לפני"כ.

ונראה דיצא נפק"מ לגבי מוצש"ק חנוכה, דהרמ"א (תרפ"א ס"ב) כתב דמדליק ואח"כ מבדיל והט"ז ס"ל דמבדיל ואח"כ מדליק, ולמעשה כתב המ"ב דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, ונראה שקטן שהגדיל במוצש"ק ודאי ידליק ואח"כ יבדיל שהרי י"א שפטור הוא לגמרי מהבדלה ואף אם חייב יתכן שכל חיובו הוא רק מדין חינוך וכנ"ל.